Handledarguide: Hållbar utveckling

Claes Malmberg och Anders Urbas, Högskolan i Halmstad, Helen Hasslöf, Malmö universitet och Iann Lundegård, Stockholms universitet

Inledning

Den här texten riktar sig till dig som ska handleda en grupp lärare inom modulen ”Hållbar utveckling” för årskurs 1–6. Syftet med texten är att ge dig en bild av modulens innehåll, förbereda dig inför terminens träffar och göra dig uppmärksam på vad som kan vara bra att du förbereder kollegorna på i starten av modularbetet.

Modulens syfte

Modulen tar upp ett av de viktigare uppdragen skola och utbildning har att hantera, det är att undervisa för hållbar utveckling. Den lägger fram idéer om varför, hur och vad vi ska undervisa. Med stöd av vetenskapligt framtagna kunskaper, idéer och modeller kan vi göra didaktiska överväganden som får betydelse för undervisningens upplägg och genomförande. En didaktisk utgångspunkt för modulen är frågor om syfte (varför), genomförande (hur) och innehåll (vad).

Eftersom modulen handlar om en akut global fråga är det viktigt att, som handledare och lärare, reflektera över hur den griper tag i det privata, vilka överväganden och val vi gör, och hur vårt möte med elever påverkas. I arbetslaget, det professionella navet i arbetet med modulen, kan dessa frågor stötas och blötas. I mötet med kollegorna väcks tankar om hur skolan kan utveckla sitt arbete med lärande och hållbar utveckling.

Kunskaper och värden är oskiljaktiga aspekter i hållbarhetsfrågor. Lärare, och elever, behöver kännedom om planetens tillstånd, *hur det är,* och samtidigt ha idéer om vad som *bör och kan göras* för att bidra till lösningar av problemen. När vi beskriver det empiriska perspektivet använder vi samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga kunskaper. Det normativa perspektivet handlar om vilka beslut vi bör fatta för att lösa problem och behandlar därför etiska, demokratiska och politiska frågor. Värdefrågor och kunskaper är två aspekter som finns sida vid sida.

Modulens upplägg och progression

Modulens åtta delar exemplifierar och konkretiserar hur lärare kan arbeta med hållbar utveckling. Modulens åtta delar utgår från ett didaktiskt raster som beskrivs i tabell 1. I varje del presenteras ett problemområde som läraren får pröva didaktiskt.

Tabell 1. I tabellen ges en kortfattad beskrivning av modulens olika delar.	
Del	Fokus
Del 1: Didaktiska utmaningar och perspektiv på hållbar utveckling	Introduktionen tar upp det vi kallar ett didaktiskt raster. Syftet med det är att ge en inblick i hur hållbarhetsfrågorna diskuteras i pedagogisk och didaktisk forskning och låta det bli redskap för reflektion över didaktiska vad-, hur- och varför-frågor kopplat till undervisning. I inledningen till modulen ligger frågornas allvar som en resonansbotten. Här tar vi upp några didaktiska spår som sedan följs upp i de olika delarna. Som vuxna behöver vi ta ansvar för våra barn och kommande generationer. I det sammanhanget är ditt arbete som lärare är ett av det mest viktiga som finns. Men hur problematiken ska tacklas i mötet med de yngre åldrarna är omdiskuterat. Här är det viktigt att inte förlora hoppet om att det också går att vända vissa av de negativa trenderna. Därför vill vi också bjuda på ingångar till hur man kan närma sig ett problematiskt och mörkt budskap genom att inspirera eleverna till nya tankar som ger dem kraft att kunna ta till sig och bearbeta de negativa bilder de omges av.
Del 2: Platsens betydelse – naturmöten	Har du funderat över hur vi som lärare kan forma elevers natursyn, beroende på hur vi arrangerar olika utomhuspedagogiska naturmöten? Syftet med denna moduldel är att du som lärare ska få tankeredskap för att kunna utmana kanske invanda mönster och reflektera över hur olika relationella värden mellan människa och miljö får betydelse, stärks eller försvåras. Du får i momentdelarna även arbeta praktiskt med utomhuspedagogik och reflektera över hur undervisningen kan skapa olika miljöetiska synsätt. Att undervisa i en tid som kräver en omställning, kräver kanske också en förändrad syn på lärarens roll. I denna del tar vi avstamp i naturmöten.
Del 3: Demokrati i praktiken – Polhemskolans arbete med skolskogen	Hur kan vi utveckla en undervisning i pluralistisk anda, där eleverna får tillägna sig viktiga kunskaper på hållbarhetsområdet genom att deras röster får komma till uttryck i en demokratisk process? I den här delen får du ta del av några konkreta aktiviteter som utvecklades på Polhemskolan på det området och några av de teoretiska resonemang deras projekt vilar på. Där blir de fem begreppen autenticitet, agens, deliberation, kreativitet och kritik centrala. Polhemskolans satsning på demokratiperspektivet ledde också till att de fick Skolverkets utmärkelse ”Skola för hållbar utveckling”. I momentdelen får du möjlighet att utforma en undervisning på liknande sätt, men som förstås tar tillvara de sammanhangsliga möjligheter just er skola erbjuder.
Del 4: Hopp och handling – att bidra till elevers politiska deltagande	Är det möjligt att ge elever hopp om framtiden i en tid med klimatförändringar och miljöhot? Hur kan elevers handlingskompetens utvecklas? Syftet med denna moduldel är att du som lärare ska få didaktiska tankeredskap som hjälper dig att utveckla elevers strategier för att hantera oro och förstå betydelsen av att handla. I momentdelarna får du möjlighet att genomföra en undersökning om hopp, handling och möjligheter

	som genom en analys tillsammans med kolleger kan ge nya idéer för att utveckla undervisning.
Del 5: Värdekonflikter och skolans demokratiska uppdrag	Syftet med denna moduldel är att du som lärare ska få idéer om hur du kan hantera de motsättningar som alltid är närvarande när vi talar om hur man bör leva för att bidra till en hållbar värld. Den handlar också om hur man kan agera när konflikter uppstår i klassrummet. Delen sätter främst fokus på hur skolan kan förbereda elever att leva i en demokrati, i en tid då klimatfrågan påverkar samhälle och människor, och förstå vad som menas med att följa dess spelregler. Den presenterar två modeller som stöd i demokratiarbetet och vad de har för betydelse i klassrummet. Du får i momentdelarna även planera och arbeta praktiskt med värdekonflikter utifrån värderingsövningar.
Del 6: Globala mål och möten	Syftet med delen är att du som lärare ska få idéer om hur de globala målen kan skapa förutsättningar för möten med olika kulturer och nationer i din undervisning. Det handlar om hur man skapar förståelse för att vi människor här på planeten är olika men ändå lika. Ibland skiljer vi oss åt och ibland förenas vi i våra levnadsmönster. Och att en viktig förutsättning är det ömsesidiga mötet med andra. För skolan innebär det att samtidigt tänka och agera globalt och lokalt. I delen ges praktiska exempel hur man som lärare kan arrangera möten genom digitala kommunikationsmedel. Du får i momentdelarna även planera och arbeta praktiskt med globala möten.
Del 7: Estetiska uttrycksformer, kreativitet och nya berättelser	Syftet med denna moduldel är att du som lärare ska få inspiration och redskap för att arbeta med estetiska uttrycksformer och kreativa processer i förhållande till hållbarhetsfrågor. De estetiska ingångarna kan erbjuda eleverna att utforska och bearbeta tankar om vår värld. Du får i momentdelarna planera och arbeta praktiskt med undervisning utifrån estetiska och kreativa ingångar och reflektera över hur denna undervisning kan skapa perspektiv och kvalitéer för att arbeta med hållbarhetsfrågor. Att undervisa i en tid som kräver en omställning, kanske också behöver nya metoder. I denna del öppnar vi upp för estetiska uttrycksformer och kreativa processer.
Del 8: Hela skolan för hållbar utveckling	Den här delen avslutar modulen samtidigt som den blickar framåt mot arbetslagets och skolans utveckling. Här diskuteras metoden Framtidsverkstad för att starta en förändringsprocess och möjliggöra en progression kring skolans arbete med hållbarhetsfrågor. Delen berör något av den forskning som finns om vilka förutsättningar som krävs för att få till en reell organisationsförändring. Vilken roll de yttre strukturerna har, vilken roll lärare och skolledning har, hur samspelet mellan dessa bäst hanteras och till sist vikten av skolans demokratiska uppdrag. Syftet med delen är att ge både er lärare och skolledare redskap för förändring av hela skolan i arbetet för en hållbar utveckling.

Moment A–D

Det är under momenten som kollegorna arbetar med modulens resurser. Under moment A ska deltagaren enskilt läsa och reflektera över innehållet. Därefter möts arbetslaget under moment B för att diskutera tankar som väckts. Då ska man även gemensamt planera den aktivitet som ska genomföras under moment C. Under moment D redovisas resultat och idéer som framkommit under aktiviteten.

Under moment D bör det utses en sekreterare som för minnesanteckningar. Målet med att dokumentera arbetet är att kunna återkomma till det, bland annat under del 8 som är den avslutande delen. Samtidigt fungerar anteckningarna som ett kollektivt minne att plocka fram efter det att modulen avslutats.

Din roll som handledare

Det allra viktigaste är att skapa förutsättningar för kollegiala lärande. Det bygger på att en grupp kollegor har uppgifter att lösa, diskutera och reflektera med stöd av en handledare. Som handledare ska du organisera träffarna så att samtalen blir så uttömmande som möjligt i förhållande till delarnas syfte. Det innebär praktiska saker som att hålla tider, fördela talutrymme och inte minst sammanfatta vad gruppen kommer överens om. Din roll är att rama in arbetslagets diskussioner så att fokus ligger på de ämnesdidaktiska frågeställningarna som finns i modulen. Eftersom lärandet ska bygga på kollegiets behov är det viktigt att du som handledare leder diskussionerna så att kollegornas frågor får den tid de behöver.

Det ska vara “högt i tak” så att kollegorna kan diskutera utmanande spörsmål och vågar ge sig ut på tunn is genom att pröva idéer. De ska vara varandras kritiska vänner. Du som handledare bör också påtala för rektor om inte alla kollegorna har fått möjlighet att avsätta tid till läsning och de kollegiala träffarna. Det är rektors uppgift att möjliggöra för den kollegiala kompetensutvecklingen.

Att tänka på som handledare

Modulen ska stimulera kollegorna till att utveckla en ämnesövergripande undervisning. Den syftar till att hjälpa elever att navigera i en komplex värld, att kritiskt granska källor, att ta ansvar för miljön och att ta ställning. Parallellt med att tillägna sig ämneskunskaper i hållbar utveckling behöver eleverna möta olika idéer om det hållbara samhället och exempel på hur man kan gå tillväga för att nå dit man vill. Det är frågor som är komplexa, högst värdeladdade och som inte alltid har ett givet svar. Frågornas natur kommer att avspegla sig i de diskussioner som kollegorna har under moment B och D. En utmaning för handledaren är att hantera samtal där olika idéer om “den goda kunskapen” möts och bryts mot varandra. Kollegorna behöver inte vara överens, men

det är viktigt att idéer möts med respekt och att kollegorna lyssnar på varandra. Det handlar om att bygga förtroende, inspireras och känna tillit för varandra.

När artiklarna diskuteras under moment B bör handledaren se till att kollegorna, i första hand, håller sig till texterna. Försök få kollegorna fokusera på dem. De utgör en gemensam erfarenhet som alla tagit del av. Det ska givetvis finnas utrymme för kollegorna att ta upp erfarenheter från den egna praktiken, men undvik alltför långa ”utflykter” och att fokusera anekdotiska evidens. Försök få träffarna att vara såväl erfarenhetsbaserade som erfarenhetsgenererande. En struktur för den första delen av moment B, då artiklarna ska diskuteras, är att först gå varvet runt och låta kollegorna säga några ord om hur de upplevt artiklarna. Var de givande? Tillförde de något nytt? På så vis får alla säga något. Därefter kan kollegorna lyfta centrala delar ur innehållet. Vad är det för intressanta perspektiv, idéer, begrepp och teorier som tas upp i texterna? På vilka sätt behöver de förklaras, fördjupas och utvecklas? Avsluta med att reflektera över hur dessa kan få återverkningar i den egna praktiken.

Under modulen gör kollegorna studier av den egna praktiken. Studierna planeras under moment B, genomförs under moment C och redovisas under moment D. För att komma till sin rätt behöver de förberedas och bearbetas. Planeringen är viktig. Redovisningen av resultaten är än viktigare. Som handledare behöver du se till att kollegorna, i tur och ordning, redovisar sina resultat systematiskt. Det ska också finnas tid för klargörande frågor och kommentarer.